

WSTĘP

Niniejszy tom, będący zwieńczeniem naszego *Systemu prawa finansowego*, powstał prawie 20 lat po wydanym w 1990 r. przez Zakład Narodowy Ossolińskich tomie V *Systemu instytucji prawno-finansowych PRL*. Tam również wyodrębniono instytucje systemu pieniężno-kredytowego. Treściowo obie publikacje różnią się od siebie w zasadniczy sposób. Upływ czasu, a nade wszystko fundamentalne zmiany ustrojowo-gospodarcze spowodowały konieczność uwzględnienia tematyki, która w minionym okresie, noszącym miano „socjalistycznego”, nie miała racji bytu. Począwszy od lat 90. zmieniły się realia i związane z nimi regulacje prawne dotyczące tak kardynalnej kwestii, jak pozycja prawna banku centralnego i jego kompetencji. Zmieniły się też regulacje dotyczące wszystkich pozostałych spraw, chociaż w różnym zakresie. Nie bez wpływu na ten stan rzeczy był niejednorodny zakres regulacji pieniężno-bankowych w okresie PRL. Ówczesne normy prawne charakteryzowały się skrajną restrykcyjnością w pierwszej połowie lat 50. oraz ich liberalizacją w następnych okresach, szczególnie w drugiej połowie lat 80.

Tematyka ustroju pieniężno-bankowego w Polsce uległa kolejnej, ważnej zmianie od momentu przystąpienia do Unii Europejskiej. W długiej historii kontynentu europejskiego UE to instytucja niemająca poprzedniczki – ze względu na ilość zrzeszonych państw – o znaczeniu epokowym. Dominik Lasok zwrócił uwagę na fakt, że w ciągu wieków Europa była podzielona na małe i średniej wielkości kraje skłócone na tle terytorialnym i ideologicznym. Nasz niewielki kontynent był z jednej strony miejscem wewnętrznych sprzeczności, z drugiej zaś – odskocznią dynamicznej ekspansji zewnętrznej, z której wyłoniły się imperia kolonialne w ważnych częściach świata¹.

W związku z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej nie można omawiać rodzimego systemu pieniężnego bez odniesienia się do euro lub bankowości unijnej. Wprowadzenie wspólnego pieniądza zostało uznane za wydarzenie epokowe. Raz jeden w dziejach ludz-

¹ D. Lasok, *Zarys prawa Unii Europejskiej*, Toruń 1995.

kości, za panowania cesarza Justyniana, zaistniał wspólny pieniądź. Cesarz ów zaordynował mianowicie, aby na terenie wszystkich podległych mu ziem kursowała wyłącznie moneta rzymska. A ponieważ ówczesny świat cywilizowany można było utożsamiać z cesarstwem rzymskim, zaistniała sytuacja przypomiwała obecną. Z kolei powołanie do życia Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego służyło osiągnięciu celów Unii Gospodarczej i Monetarnej. Już w układzie stowarzyszeniowym² przyjęto, że na wniosek władz polskich Wspólnota będzie udzielać pomocy technicznej, aby doprowadzić do pełnej wymienialności złotego i stopniowego zbliżania do Europejskiego Systemu Walutowego. Strony zobowiązały się też do współpracy w celu zapobiegania praktykom „prania brudnych pieniędzy”, czyli wykorzystywania ich systemów finansowych do legalizacji dochodów pochodzących z przestępstwa (art. 85). Ten ostatni obowiązek znalazł odzwierciedlenie w art. 5 ustawy z 14 lutego 1992 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe i niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 20, poz. 78). W naszym zbiorze poświęciliśmy wymienionym wyżej zagadnieniom wiele uwagi, wiążąc je z rodzimym systemem pieniężno-bankowym.

Ewolucja ustroju pieniężnego i systemu bankowego wynikająca ze zmian ustrojowych i wprowadzenia w życie przepisów obowiązującej konstytucji wymusiły wprowadzenie tematyki rynku finansowego. Ewolucję tego procesu zaprezentowano we współautorskim opracowaniu, oddającym istotę problemu (*Od prawa bankowego do prawa rynku finansowego*). Równocześnie zwieńczeniem całości rozważań jest wyodrębnione opracowanie na temat regulacji prawnych tegoż rynku finansowego.

Niektóre z opracowań zawartych w niniejszym tomie są przedmiotem odrębnych monografii i podręczników, jak chociażby prawo bankowe czy prawo dewizowe. Wymogi objętościowe spowodowały, że w takich przypadkach dokonano wyboru określonych wątków i redukcji treści. Autorzy starali się w każdej z takich sytuacji zachować najistotniejsze wątki i zaprezentować całość merytorycznej tematyki.

Zamysłem zespołu, który przygotował tę pracę, było całościowe ujęcie problematyki pieniądza w obrocie krajowym i zagranicznym oraz instytucji z nim związanych na obecnym etapie. Równocześnie nie zapominamy o zmianach jego postaci i zmianach, jakie towarzyszą

² Układ europejski ustanawiający stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską, z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, z drugiej strony, sporządzony w Brukseli dnia 16 grudnia 1991 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38, z późn. zm.; Dz. Urz. WE L 348 z 31.12.1993, s. 2).

jego cyrkulacji, czego przykładem jest pieniądz elektroniczny. Jesteśmy też świadkami wprowadzenia wspólnego pieniądza. W związku z powyższym towarzyszy nam refleksja, że w nadchodzących dekadach czy dłuższych przedziałach czasu obowiązujący porządek prawny suwerennych państw i ich zrzeszeń będzie podlegał dalszym zmianom w sferze pieniężnej oraz instytucji finansowych obsługujących tę sferę i powiązanych z nią.

*Redaktor tomu
Jan Głuchowski*